

Karşılaştırmalı Edebiyatın Türkiye'deki Öncüleri: Leo Spitzer - Erich Auerbach

The avant-gardists of comparative literature in Turkey: Leo Spitzer - Erich Auerbach

Hüseyin ARAK*

Abstract

The aim of this descriptive research is to put forward that the two Jewish descent German philologists Leo Spitzer and Erich Auerbach who had to leave Germany because of Nazis pressure are scientists who founded comparative literature in Turkey.

This essay does not only deal with the contribution of Spitzer and Auerbach in training Turkish scientists and artists but also with their being initiative in the publication of magazines and scientific articles in the field of comparative literature.

Key words: Auerbach, Spitzer, comparative literature, emigration

Anahtar sözcükler: Auerbach, Spitzer, karşılaştırmalı edebiyat, göç

* Yrd. Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kayseri

1.Giriş

Almanya’da Ocak 1933’de iktidarı ele geçiren Hitler, Nisan’da devlet memurları sisteminde yaptığı değişikliklerle arı ırktan olmayan, nesebi karışık memurları görevden uzaklaştırır. Bu durum sonucunda 1933 ile 1945 yılları arasında birçok Yahudi kökenli Alman bilim adamı ve sanatçı vatandaşlıktan çıkarılıp pasaportlarına *heimatlos* (vatansız) yazılır. Böylelikle siyasi ve kültürel yaşamdan uzaklaştırılan Yahudiler ülkelerini terk edip göç etmek zorunda kalırlar (Müller, 1997: 326; Taşdemirci, 1992: 10). Bu göçü daha da körükleyen 1935’teki *Nürnberg Yasaları* ve Kasım 1938’deki *Kristallnacht* olayları olur (Müller, 1997: 327). Yaklaşık yarım milyon insan ülkesini terk etmek zorunda kalır. Göçe zorlananlar arasında pek çok tanınmış insan, iş adamı, sanatçı, bilim adamı, siyasi faaliyet içinde olanlar gibi toplumun tüm katmanlarından insanlar vardır. Göç edilen ülkelerin başında İsviçre, Arjantin, ABD, Filistin ve Türkiye bulunmaktadır.

Osmanlı topraklarına 1505 yılında göç eden İspanyol Yahudilerinden (*Sefarad Yahudileri*) sonra 1933 göçü Yahudilerin ikinci göç olayıdır (Uzunçarşılı, 1995: 200). Yahudi göçmenler için Türkiye’nin 1933 yılında ikinci kez sığınılacak önemli bir liman haline geldiği görülmektedir. Avrupa’da hiçbir ülkenin korkusundan Hitler Almanyasını karşısına almak istemediği bir dönemde yeniden yapılanmaya ve kalkınmaya çalışan genç Türkiye Cumhuriyeti 1933–1945 yılları arasında çok sayıda Yahudi ve Yahudi olmayan birçok göçmeni topraklarına kabul etme cesaretini gösterir.

Bu çalışmanın amacı, Almanya’dan göç etmek zorunda kalan Yahudi kökenli Alman filologlardan Leo Spitzer ve Erich Auerbach’ın Türkiye’de karşılaştırmalı edebiyatın temellerini atan bilim adamları olduğunu ortaya koymaktır. Spitzer ve

Auerbach'ın Türk bilim adamlarının ve sanatçıların yetişmesine sağladıkları önemli katkıları açığa çıkarmaktır.

2.Yahudi kökenli Alman bilim adamlarının Türkiye'ye gelişi

Birçok alanda genç Türkiye Cumhuriyetini yeniden yapılandırmaya çalışan Mustafa Kemal Atatürk, reformları gerçekleştirirken Dârülfünun'dan beklediği desteği bulamaz. Eğitim reformunun gerçekleştirilmesi için İsviçreli Profesör Albert Malche'yi Türkiye'ye davet eder. Türkiye'nin eğitim alanındaki durumunu tespit ettirmek için bir rapor hazırlatır. Rapor sonucunda eğitimde önemli değişikliklerin yapılmasının gerekliliği anlaşılır. Jacques Benoist-Mechin Atatürk'ün bilim adamlarını davetini şu cümlelerle özetler:

O, Avrupalı uzmanlara yeni kürsüler ve laboratuvarlar kurmayı teklif etti. İmparatorluğu 1933'de terk etmek zorunda kalan birçok Alman profesör seve seve kabul edildi. (Benoist-Mechin, 1955: 331).¹

İlk olarak 1933 tarih ve 2252 sayılı yasayla Dârülfünun lağvedilir. İstanbul Üniversitesini kurma görevi Maarif Vekâleti'ne verilir. Malche'nin hazırladığı listeye göre başta tıp, fen ve sosyal bilimler alanında olmak üzere *Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamlarına Yardım Derneği* (Notgemeinschaft Deutscher Wissenschaftler) aracılığıyla birçok bilim adamı İstanbul Üniversitesine davet edilir (Taşdemirci, 1992: 3-8). Yurt dışından getirilen yabancı bilim adamları yanında daha önceden yurt dışında eğitimini tamamlamış olan genç Türk bilim adamlarının üniversiteye atamaları gerçekleştirilir. Değişik kaynaklarda farklı veriler sunulsa da kısa sürede İstanbul Üniversitesinde birçok öğretim elemanının atandığı görülmektedir. Taşdemirci'nin de çalışmasında

¹ Er bot europäischen Fachgelehrten an, neue Lehrstühle und Laboratorien einzurichten. Eine Reihe deutscher Professoren, die 1933 das Reich verlassen mussten, wurde bereitwillig aufgenommen

bildirdiğine göre bu dönemde İstanbul Üniversitesindeki öğretim elemanlarının sayısı şöyledir:

1934 yılında İstanbul Üniversitesi kadrosunda görevli 185 öğretim üyesi ve 180 öğretim yardımcısı olmak üzere toplam 365 öğretim elemanı vardır. Bunların 62'si ordinaryüs, 24'ü profesör, 99'u doçenttir. Ordinaryüslerin 22'si Türk, 40'ı yabancı; profesörlerin 23'ü Türk, 1'i yabancı; doçentlerin hepsi Türk, öğretim yardımcılarının ise 150'si Türk, 30'u yabancıdır. Böylece 1934 yılında 70 yabancı bilim adamı ve yardımcısı İstanbul Üniversitesinde görevlidir (Taşdemirci, 1992: 13).

Abdullah Taşkesen'in "*Die deutschen emmigrierten Wissenschaftler in der Türkei und Atatürk in Deutscher Sicht*" başlıklı çalışmasında verdiği rakamlar da yaklaşık olarak aynıdır. Klaus-Detlev Grothusen de 1933'de 65 Ordinaryüs profesör olduğunu ve bunların 38'inin yabancı ve 27'sinin Türk olduğunu dile getirir (Grothusen, 1982: 51).² Türk üniversitelerinin modernleştirilmesinde görev alan bu yabancı bilim adamları arasında öncelikle tıp alanında (Erich Frank, Rudolf Nissen, Phillip Schwartz), hukuk alanında (Ernst E. Hirsch, Fritz Neumark, Ernst Reuter), mimaride (Gustav Oelsner, Clemens Holzmeister) ve müzik'de (Paul Hindemith, Eduard Zuckmayer, Ernst Prätorius)'den söz etmek gerekir (Şen, 2004: 6). Bu bilim adamlarına İstanbul Üniversitesinde filoloji alanında önemli çalışmalar yaparak karşılaştırmalı edebiyatın Türkiye'de temellerini atan Leo Spitzer ve Erich Auerbach da eklenmelidir. Horst Widmann da filolojinin Türkiye'de gelişmesi açısından Spitzer ve Auerbach'ın çalışmalarının büyük bir öneme sahip olduğunu vurgular:

İ.Ü.'nde yeni filoloji, kuruluşunu önemli ölçüde, uluslar arası üne sahip, Köln'den göç etmiş olan Romanist Leo Spitzer'e borçludur; ancak kendisi sadece 3 yıl İstanbul'da kalmıştır. Yeni kurulan 'Garp Filolojileri' kürsüsüne çağrılan Spitzer (ve onun ardından da Erich Auerbach) aracılığıyla bu kürsünün ağırlık merkezini Romanistik teşkil etti (Widmann, 1981: 89).

² Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız "Klaus-Detlev Grothusen. *Zuflucht bei Kemal Atatürk*. (y.y. *Atatürk in Deutscher Sicht*. DW-Dokumente, Köln 1982.) "

Üniversite reformunun yürütüldüğü bu dönemde taze kan anlamına gelen Alman bilim adamlarının katkılarıyla sadece yeni bölümler kurulmaz, aynı zamanda Türk yüksek öğretim sistemi de baştan aşağı yeniden elden geçirilir ve Temmuz 1933'den itibaren Alman bilim adamlarıyla sözleşmeler imzalanır. Anlaşmaya göre, bilim adamları Türkçe öğrenecek ve Türkçe eserler vereceklerdir. Bu hizmetlerine karşılık bilim adamlarına konum ve kariyerlerine göre yüksek meblağlı maaşlar bağlanır (Taşdemirci, 1992: 16). Bilim adamlarının çoğu ders verecek düzeyde Türkçe öğrenmezler ve her ne kadar Türkiye'yi terk etmelerine neden olarak kütüphanelerin yetersizliği gösterilse de Türkçe öğrenmemeleri de nedenler arasında sayılabilir.

3. Leo Spitzer (07.02.1887, Viyana - Eylül 1960, İtalya)

Viyana'da 1887 yılında dünyaya gelen Leo Spitzer *olgunluk sınavını* (Matura - Abitur) 1906'da verir. Doktor unvanını 23 yaşında (1910) aldıktan üç yıl sonra da *ders verme yetkisini* (Venia legendi - Lehrbefugnis) alır. İlkönce 1919'da Bonn'da, daha sonra 1925'de Roman filolojisi profesörü olarak Marburg'da, 1930'dan 1933'e kadar Köln Üniversitesinde Roman filolojisi ve karşılaştırmalı filoloji profesörü olarak görev yapar.

Yahudi kökenli bilim adamları Almanya'yı terk etmeye zorlandığında Leo Spitzer 1933 yazında ilkönce Manchester Üniversitesinden bir davet alır, ancak oradaki çalışma ortamını beğenmediği için kabul etmez. Kısa bir süre sonra İstanbul Üniversitesinden Roman dilleri ve edebiyatı profesörü olarak aldığı daveti kabul eder. Spitzer 1933'de İstanbul'a gelerek İstanbul Üniversitesi yabancı diller okulunun kuruluşunda görev alıp yöneticiliğini üstlenir. Spitzer kendisi göreve başladıktan sonraki dönemde Rosemarie Heyd gibi çok sayıda genç mültecinin İstanbul'a okutman veya öğretim görevlisi olarak gelmesine yardım eder (Widmann, 1981:278).

Spitzer aradan üç yıl geçmeden Baltimore/Ohio'daki John Hopkins Üniversitesinden bir davet alır. Ancak İstanbul Üniversitesi sözleşmeli olan Spitzer'i bırakmak istemez. Spitzer Almanya'da Marburg Üniversitesinde onun yerine atanan ve bu arada işten çıkarılan Erich Auerbach'ı İstanbul Üniversitesinde kendi yerine bırakmayı önerir. Spitzer 1936'da ABD'ye göç ederek John Hopkins Üniversitesinde göreve başlar. Spitzer'in Türkiye'yi niçin terk ettiği konusunda bazı görüşler ortaya atılmaktadır. Örneğin Harry Levin Spitzer'in Türkiye'yi terk etmesindeki en önemli nedeni şöyle açıklar:

Türkiye'deki kütüphanelerin yetersizliği Spitzer için uzun süre burada kalmayı imkânsız hale getirmişti; 1936'da John Hopkins'ten gelen daveti memnuniyetle kabul etti (Widmann, 1981: 90).

Levin'in kütüphanelerin yetersizliği ile ilgili dile getirdiği sorun daha sonra Auerbach için de geçerlidir. Ancak Auerbach bu yetersizliği kendi üretkenliğini harekete geçiren unsur olarak görür. Savaş döneminde İstanbul'da yürüttüğü araştırmaları için kütüphanelerin yetersiz oluşunun belki de onun *Mimesis* gibi bir eseri yazmasına zemin hazırlamış olabileceğini düşünür:

Bu kitabın savaş sırasında Avrupa araştırmaları için kütüphanelerin iyi donatılmamış olduğu İstanbul'da yazıldığından söz etmeliyim. Uluslararası haberleşme engelleniyordu; ben neredeyse bütün dergilerden, çoğu yeni araştırmadan ve bazı durumlarda metinlerimin güvenilir eleştirel baskılarından vazgeçmek zorundaydım. Bundan dolayı benim dikkate almak zorunda olduğum bazı şeylere göz yumduğum mümkün. ... Diğer taraftan bu kitabın ortaya çıkmasını belki de bu zengin ve özel kütüphanelerin eksikliğine borçluyuz. Eğer benim bu kadar çok konuda yapılan çalışmadan bilgi sahibi olmam mümkün olsaydı, belki ben hiçbir zaman yazma noktasına ulaşamazdım (Auerbach, aktaran Apter, 2003).³

3 [I may also mention that the book was written during the war and at Istanbul, where the libraries are not well equipped for European studies. International communications were impeded; I had to dispense with almost all periodicals, with almost all the more recent investigations, and in some cases with reliable critical editions of my texts. Hence it is possible and even probable that I overlooked things which I ought to have considered.... On the other hand it is quite possible that the book owes its existence to just this lack of a rich and specialized library. If it had been possible for me to acquaint myself with all the work that has been done on so many subjects, I might never have reached the point of writing.]

Erich Auerbach, *Mimesis: The Representation of Reality in Western Literature*, trans. Willard R. Trask (Princeton, N.J., 1953), p. 557. (Aktaran: Apter, 2003)

Daha önce de üzerinde durulduğu gibi, Alman bilim adamlarının birçoğu Türkçeyi ders verecek düzeyde öğrenmediğinden, Türkçe yayın yapmadıklarından (kütüphanelerin yetersizliği neden gösterilse de) Türkiye'yi terk etmek zorunda kalırlar. Spitzer ve Auerbach ile birlikte bu dönemde Türkiye'ye gelen göçmenlerin üçte ikisi II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1949 yılına kadar ya geldikleri ülkelere geri dönerler ya da ABD'ye giderler.

4. Erich Auerbach (09.11.1892, Berlin - 13.10.1957, New Haven, Conn.-ABD)

Berlin'de 1892 yılında dünyaya gelen Erich Auerbach farklı üniversitelerde aldığı eğitimin ardından Heidelberg'te hukuk derecesini elde eder ve daha sonra doktorasını Roman filolojisinde tamamlar. Auerbach Berlin'deki Prusya devlet kütüphanesinde 1923–1929 yılları arasında kütüphaneci olarak çalışır. Kütüphanecilik görevinden sonra 1929–1935 yılları arasında Marburg Üniversitesinde Roman filolojisi profesörlüğü görevinde de bulunur.

Spitzer'in 1936'da İstanbul Üniversitesine kendi yerine Auerbach'ı önermesiyle aynı yıl göreve başlayan Auerbach 1936–1947 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Roman filolojisi profesörü olarak yabancı diller okulunun müdürlüğünü yapar. Auerbach meslektaşı Spitzer'den sonra fakülte'deki edebiyat çalışmalarına canlılık getiren diğer önemli bir bilim adamı olur.

Erich Auerbach'ın İstanbul'daki çalışmaları ana eseri olarak görülen "*Mimesis. Dargestellte Wirklichkeit in der Abendländischen Literatur*" (Mimesis. Batı Edebiyatında Ortaya Konan Gerçek) başlıklı eserinde yansımaları bulur. Auerbach'ın 1942–1945 yılları arasında yazdığı bu eser 1946'da yayınlanır. Auerbach eserinde dünyanın birçok yerinden masalları, mitleri ve destanları birbiriyle karşılaştırır. Bundan

dolayı da karşılaştırmalı çalışmaların Türkiye'deki öncüleri arasında sayılır. Bu çalışması sırasında Auerbach karşılaştırmalı edebiyat açısından önem taşıyan şöyle bir kanaate de vardığını vurgular: “*İnsanlığın, tüm kültürlerde daima yeniden ortaya çıkan sadece tek bir kültürel mirası vardır.*”⁴ Auerbach bu sözleriyle insanlığın ortak kültürel değerlerinin tüm toplumlarda sürekli olarak yeniden ortaya çıktığını vurgular. Zoran Konstantinović de Auerbach'ın bu eserini öncelikle Homeros'tan Joyce'e kadar Realizm akımının tarihini ortaya koyduğu için karşılaştırmalı edebiyat için vazgeçilmez bir eser olarak görür (Konstantinović, 1988: 146).

Türkiye'deki çalışmaları sırasında Auerbach ayrıca “*Roman Filolojisine Giriş*” başlıklı kitabını yazar ve bu eser öğrencisi Süheyla Bayrav'ın Türkçeye çevirisiyle 1944'te yayınlanır (Widmann, 1981: 92).⁵ Auerbach 1947'de Türkiye'den ayrılır ve ilkönce ABD'nin Pensilvanya Devlet Üniversitesinde, daha sonra 1949'da Princeton'da, 1950'de Yale'de Romanistik alanında profesör olarak görev yapar.

5.Spitzer ve Auerbach'ın Türkiye'de edebiyata ve sanat dünyasına katkıları

Leo Spitzer ve Erich Auerbach edebiyat tarihçisi, eleştirmen, filolog ve kuramcı olarak ortaya koydukları çalışmalarıyla edebiyat bilimine felsefi ve sosyolojik temelli yeni açılımlar getirirler. Okuttukları Batı edebiyatı eleştirisi gibi derslerle Türkiye'de eleştiri ve inceleme geleneğinin oluşmasına katkı sağlarlar. Leo Spitzer ayrıntılı ve bir o kadar titiz çalışma yöntemiyle “*metin analizi*” ya da “*yakın okuma*” olarak adlandırılan üslup analizleriyle öne çıkar. Buna karşılık Auerbach ise eserle yazarın dünya görüşü arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya önem veren “*sosyolojik inceleme*”

⁴ „Es gibt nur ein einziges kulturelles Erbe der Menschheit, das in allen Kulturen immer wieder auftaucht.” in: In Auerbachs Fußstapfen: Von Marburg nach Istanbul; (22.01.2007) <http://www.marburgnews.de/2000/mn-wis11.htm>

⁵ Erich Auerbach. *Roman Filolojisine Giriş*, (Einführung in die romanische Philologie), çev. Süheyla Bayrav, İ. Horoz Basımevi, İstanbul 1944.

yaklaşımıyla anılır. Her iki eleştirmenin yaklaşımı metinler arasındadır; yani karşılaştırmacı yöntemle çalışıyorlardı. Bu iki yaklaşımın İstanbul'da buluşmasıyla edebiyat dünyasına hâkim olacak olan yeni bir eleştiri ve inceleme geleneği doğar.

Edebiyat hakkındaki estetik görüşleri yanında Spitzer ayrıca *Romanoloji Semineri Dergisi* (1937)'nin, Auerbach da *Garp Filolojileri Dergisi* (1947)'nin kuruluşunda etkili olur. Özellikle üslup ve kelime seçimi üzerine kısa yazılar yazarak dergilerin kısa süreli olan yayın hayatlarına başlamalarına katkıda bulunurlar. Emily Apter (2003) de İstanbul Üniversitesinde oluşan çokdilli, çokkültürlü zengin ortamın karşılaştırmalı edebiyatın hazırlayıcısı olduğunu vurgular. Spitzer ve Auerbach'ın kendi yazılarıyla birlikte filoloji öğrencilerinin yazıları Auerbach'ın editörlüğünü yaptığı *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (Publications de la faculté des lettres de l'Université d'Istanbul)'nde 1937 yılında yayınlanır. Yayınlanan yazılar farklı dillerde olmalarıyla dikkat çekerler:

Azra Erhat, "Üslup ilminde yeni bir usul"

Eva Buck, "Die Fabel in 'Pointed Roofs' von Dorothy Richardson"

Rosemarie Burkart, "Truchement"

Herbert Dieckmann, "Diderots Naturempfinden und Lebensgefühl"

Traugott Fuchs, "La Première Poésie de Rimbaud"

Hans Marchand, "Indefinite Pronoun 'One'"

Sabahattin Eyüboğlu, "Türk Halk Bilmeceleeri"

Leo Spitzer, "Bemerkungen zu Dantes 'Vita Nuova'"

Süheyla Sabri, "Un Passage de 'Barlaam y Josaiat'"

Erich Auerbach, "Über die ernste Nachahmung des Alltäglichen" (Apter: 2003)

Çokdilli ve çokkültürlü ortamı yansıtan bu Almanca, İngilizce, Fransızca ve Türkçe yayınlar karşılaştırmalı edebiyat için ideal bir çevre oluşturur. Karşılaştırmalı edebiyat geleneğinin öncüleri arasında sayılan Auerbach ve Spitzer daha sonra gidecekleri Amerika Birleşik Devletlerinde kurdukları karşılaştırmalı edebiyat kürsüleriyle,

yaptıkları akademik çalışmalarla yabancı edebiyatların gelişmesine ve filoloji geleneğinin oluşmasına önemli katkılarda bulunurlar (Çalışan, 2004: 36). Auerbach ve Spitzer ayrıca Harvard ve Berkeley’de karşılaştırmalı edebiyat bölümünü kurarlar. Hugo Dyserinck’in de belirttiği gibi, Nasyonal Sosyalistler döneminde Almanya’yı terk etmek zorunda kalan Helmut Hatzfeld, Leo Spitzer ve Erich Auerbach gibi bilim adamlarının karşılaştırmalı edebiyatın Amerika’da yerleşmesindeki önemli katkıları yadsınamaz (Dyserinck, 1991: 40). Asıl bilimsel çalışmalarını daha sonra Amerika’da (Aydın, 1999: 37) yapsalar da bu alanın ilk çalışmalarını Türkiye’de yaptıkları söylenebilir. Bu görüşü Mediha Göbenli de “*Direnmenin Estetiği’ne Güven*” başlıklı kitabında destekler:

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin kurumsallaşması 1945’ten sonra daha da hızlanır. Burada özellikle Hitler rejiminden kaçıp, ilk önce Türkiye’ye sığınan, ardından da Amerika Birleşik Devletleri’ne sürgüne giden Yahudi kökenli Alman Romanistlerin katkısı gerçekten de önemlidir (Göbenli, 2005: 79).

Spitzer ve Auerbach’ın bu dönemde Türk edebiyat dünyasının gelişmesine sağladıkları katkılar da birçok araştırmacı tarafından dile getirilir. Can V. Yeğinsu da sürgündeki iki Alman bilim adamının estetik görüşleri ve inceleme yöntemleriyle Türk edebiyatının gelişmesine ve karşılaştırmalı edebiyatın temellerinin atılmasına yaptıkları katkının önemini şu sözleriyle dile getirir:

Başarı ve gerçekten arzu edilen reform gündemi oluşturma çabaları hakikaten sorgulanabilir, ancak Spitzer ve Auerbach İstanbul’da hem İstanbul’un edebiyat tarihine, hem de karşılaştırmalı edebiyatın disiplin olarak gelişmesine etkileyici bir dönem sağladılar (Yeğinsu, 2006: 49).

Her ne kadar Auerbach ve Spitzer İstanbul Üniversitesi’nde uzun süre kalamasalar da genç Türk bilim adamlarını ve sanatçıları yetiştirerek bir diğer önemli hizmette daha bulunurlar. Onların döneminde yetişen genç bilim adamları ve sanatçılar gelecekte Türkiye’nin sanatına ve edebiyatına yön verecek gençler olur. Spitzer’in ders verdiği

dönemde seminerlerine katılan öğrenciler arasında daha sonra Türk edebiyatında söz sahibi olan Süheyla Bayrav, Nesterin Dirvana, Safinaz Duruman, Sabahattin Eyüboğlu, Güzin Dino, Mina Urgan gibi bilim adamları ve yazarlar vardır (Widmann, 1981: 89).

O dönemde Güzin Dino (Dikel) İstanbul Üniversitesi Roman filolojisi profesörü Erich Auerbach'ın asistanlığını yapar. Yine aynı dönemde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransızca Bölümü'nde öğrenim gören Mîna Urgan'ın hocası önce Leo Spitzer ve daha sonra Erich Auerbach olur. Almanya'dan gelerek Türkiye'ye yerleşen bilim adamlarının yetişmekte olan Türk edebiyatçılarına yaptıkları katkıları Mina Urgan da sık sık vurgular. Urgan kendisinde kalıcı izler bırakan hocası Leo Spitzer hakkında şöyle der:

Spitzer'in bana yaptığı asıl büyük iyilik, öğretmenlik konusunda verdiği ipuçlarıydı. Ders vermek için kürsüye çıkmanın, biraz da sahneye çıkmaya benzediğini ondan öğrendim. Bu hocanın öğrencisi olmak, her bakımdan mutluluktur (Radikal Kitap: 17.02.2006).

Savaş Kılıç da Mina Urgan'ın üslup araştırmalarının ustası olarak görülen Spitzer'den kısa bir süre ders almış olmasına rağmen çok etkilendiğini ve bu nedenle de onu sürekli andığından söz eder:

Spitzer İstanbul'da bir tek kendi yöntemini öğrencilerine aktarmamış, yıllarca unutulmayacak bir etki bırakmıştır aynı zamanda. Mina Urgan, daha sonra uzun süre derslerini izlediği Auerbach'ın bir etkisinden anılarında söz etmezken, yalnızca bir yıl derslerine girdiği Spitzer'in kendi üzerindeki hakkını sık sık teslim eder (Kılıç, 2005: 6)

Bu filologların bıraktığı mirasın birikimini özümsemesini ve sürdürmesini bilen dönemin genç edebiyatçılarından bir diğeri de kuşkusuz Berna Moran'dır. Bu dönemde yetişen Moran her ne kadar İngiliz Edebiyatı kökenli olsa da çalışmaları edebiyat eleştirisi bağlamında tüm edebiyatları konu aldığından Türk edebiyatına da özellikle eleştirel içerikli yazılarıyla önemli katkı sağlayan edebiyatçıları arasındadır.

Spitzer ve Auerbach'tan etkilenenler arasında İstanbul Üniversitesi Fransız ve Roman Dilleri ve Edebiyatları Bölümünde 1941–1946 yıllarında lisans öğrenimi gören Adnan Benk de anılabilir. Aynı yıllarda Erich Auerbach bu kürsüde ders vermektedir. Benk de eğitim aldığı fakültede bu edebiyatçılardan etkilenir (Aksu, 2003: 45). Adnan Benk'i modern edebiyat eleştirisinin Türkiye'deki ilk temsilcileri arasında gören Nuri Aksu, Spitzer ve Auerbach'ın Benk'i hangi yönden etkilediğini şöyle vurgular:

Benk'in İstanbul Üniversitesinde lisans eğitimi aldığı yıllarda aynı bölümde dersler veren Erich Auerbach, bu bölümün kurucusu olan Leo Spitzer ve Benk'in bir yazısında görüşlerini uzun uzun aktardığı Gaétan Picon, Benk'in önemli kaynakları arasında sayılabilir. Adnan Benk, ele aldığı yapıtlarda küçük parçaları inceleyerek bütünü özelliklerine varmaya çalışması yönünden Auerbach'ı andırır (Aksu, 2003: 78).

Nuri Aksu, çalışmasının bir diğer yerinde ise Benk'in estetik görüşlerini şekillendiren bakış açısını Spitzer ve Auerbach'tan kazandığını belirtir:

Adnan Benk yapıtların kendi başlarına incelenmesiyle ilgili görüşleri bakımından Leo Spitzer'e yakın sayılabilir. Adnan Benk'in Erich Auerbach ile ilişkisi ise başka şekilde kurulabilir. Auerbach, Mimesis adlı ünlü yapıtına “Odysseus' Scar” (Odysseus'un Yarası) adlı bir bölümle başlar. Bu kitapta, Auerbach, Batı edebiyatının Odysseus gibi belli başlı yapıtlarından seçtiği paragraflardan yola çıkarak yapıtın bütünü tarihsel, kültürel ve edebî açılardan incelemekte, anlatım tekniği ile edebî anlam arasında bağlar kurmaktadır (Aksu, 2003: 45).

Bugün *Yeni Eleştiri* adıyla bilinen edebiyat akımının Türkiye'deki ilk temsilcileri arasında görülen Benk'in eleştiri anlayışı, bu iki edebiyatçı, kuramcı ve eleştirmenin yaklaşımlarından beslendiği ortaya çıkmaktadır (Aksu, 2003: 46). Özellikle Auerbach sadece Türkiye'de değil, daha sonra gittiği Amerika'da da Edward Said gibi Amerikalı akademisyenlerin yetişmesine de önemli katkılarda bulunur (Sabecki 2006). Estetik anlayışının ve edebî kişiliğinin oluşmasında kendisini çok etkileyen Auerbach'ın II. Dünya Savaşı sonrası dönemde batı kültürü ve edebiyatı için taşıdığı önemi Edward Said şöyle açıklar:

Erich Auerbach 1951 tarihinde yayınlanan “*Philologie der Weltliteratur*” adlı makalesinde savaş sonrası dönemin ve Soğuk Savaş’ın başlangıcında tam da bu noktaya temas ediyordu. 1946’da Berne’de basılan ama Auerbach henüz savaş sürgünü olarak İstanbul’da Latin dilleri hocalığı yaparken yazmış olduğu büyük eseri *Mimesis*, Homer’den Virginia Woolf’a kadar uzanan Batı Edebiyatı’nda temsil edilen gerçekliğin somutluğu ve çeşitliliği için bir tanıklık olma iddiası taşıyordu (Edward Said: 2003).

Auerbach’ın batı dünyası için önemini karşılaştırmalı edebiyatın önde gelen temsilcilerinden Rene Wellek de sık sık dile getirir. Wellek “*ulusal sınırları olmayan evrensel bir edebiyat tarihini savunur*” ve buna örnek olarak Ernst Robert Curtius’un “*Europen Literature and the Latin Middle Ages*” (1948) başlıklı kitabı ile Erich Auerbach’ın *Mimesis* (1946) başlıklı eserini gösterir. Bu eserleri batı uygarlığının bütünlüğünü kanıtlayan eserler olarak görür (Göbenli, 2005: 81).

6. Sonuç

İnceleme sonucunda, Türkiye’de eğitim reformu çerçevesinde 1933’de Atatürk’ün direktifleriyle İsviçreli Profesör Albert Malche ile başlayan yabancı bilim adamları ile birlikte çalışma isteği, Nazi Almanyası’nın Yahudi kökenli bilim adamlarını ülkelerinden sürmesiyle geniş çaplı bir çalışmaya dönüştüğü anlaşılmaktadır. Yahudi kökenli Alman bilim adamları için Türkiye geçici de olsa sığınılan bir vatan olmuştur. XX. Yüzyılın önemli Alman mimarları, yazarları ve sanatçıları ülkelerini terk ederek Türkiye’ye kaçıp yaşamlarını kurtarmışlardır. Bu aydınlar beraberlerinde mesleklerini, deneyimlerini ve bilgilerini getirerek genç Türkiye Cumhuriyetine bilimsel anlamda önemli katkıda bulunmuşlardır.

Türkiye Cumhuriyeti açısından bakıldığında ise, yabancı bilim adamlarına sağlanan olanaklarla yeniden yapılanma döneminde eğitime verilen değeri ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Bu bilim adamlarının desteğiyle reformlar çerçevesinde yüksek öğretimin yeniden düzenlenmesi ve kurumsallaşması sağlanmıştır.

Özellikle araştırmaya konu olan Leo Spitzer ve Erich Auerbach Türkiye’de karşılaştırmalı edebiyatın sadece temellerini atan Yahudi kökenli iki Alman bilim adamı değillerdir, bilakis onlar aynı zamanda metin analizi, eleştirel inceleme gibi edebiyat geleneğinin oluşmasını sağlayacak olan çalışma yöntemlerinin yerleşmesini sağlamışlardır. Ayrıca onlar ilk karşılaştırma içerikli Türk edebiyat dergilerinin yayınlanmasına da öncülük etmişlerdir.

Auerbach ve Spitzer ne yazık ki İstanbul Üniversitesinde fazla kalamadılar, ancak arkalarında daha sonraki yıllarda Türkiye’nin edebiyat ve sanat hayatını yönlendirecek olan genç bir grup parlak ve heyecanlı edebiyatıyı ve karşılaştırmacıyı geride bıraktılar. Onların döneminde yetişen Süheyla Bayrav, Nesterin Dirvana, Safinaz Duruman, Sabahattin Eyüboğlu, Adnan Benk, Güzin Dino, Mina Urgan ve Berna Moran bunlardan sadece bazılarıdır. Bu değerli sanatçıların ve bilim adamlarının yetişmesine önemli katkı sağladıkları ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

Aksu, Nuri. (2003), *Adnan Benk ve Türkiye'de Modern Edebiyat Eleştirisi*, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Y.L. Tezi, Ankara.

Apter, Emily. (2003), *Global Translatio: The "Invention" of Comparative Literature, Istanbul 1933*. Critical Inquiry Volume 29, Number 2, Winter 2003, (20.03.2007)
<http://www.journals.uchicago.edu/CI/journal/issues/v29n2/290203/290203.html>

Aydın, Kamil (1999), *Karşılaştırmalı Edebiyat - Günümüz Postmodern Bağlamda Algılanışı*, Birey Yayıncılık, İstanbul.

Benoist-Mechin, Jacques. (1955), *Mustafa Kemal*. Begründer der neuen Türkei. (çev. Günther Vulpius), Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln.

Çalışan, Barış. (2004), *Bedeutung deutscher Wissenschaftler für den Aufbau eines modernen Hochschulwesens in der Türkei*, Text: 118, Hamburger Universität, Hamburg. (15/10/2006) (http://www.wiso.uni-hamburg.de/fileadmin/dwp/Forschung/Publikationen/Sozioekonom118_01.pdf)

Dyserinck, Hugo. (1991), *Komparatistik*. Eine Einführung. Bouvier Verlag, 3. Aufl. Bonn.

Göbenli, Mediha. (2005), *Direnmenin Estetiği'ne Güven*, Donkişot, İstanbul.

Grothusen, Klaus-Detlev. (1982), *Zuflucht bei Kemal Atatürk*. (y.y. *Atatürk in Deutscher Sicht*. s.49-59. DW-Dokumente, Köln.

Kılıç, Savaş. (2005) *Türkiye'de İlk Stilistik Çalışmaları*: Leo Spitzer ve İzleyicileri, Varlık Ağustos 2005, s. 84-89

Konstantinović, Zoran. (1988), *Vergleichende Literaturwissenschaft*. Peter Lang, Bern.

Müller, Hildegard. (1997), *Deutsche Bibliothekare im türkischen Exil 1933-1945*. – In: Bibliothek. Forschung und Praxis. Nr. 3, S.326-332. (20/12/2006)
(http://www.bibliothek-saur.de/1997_3/326-329.pdf)

Said, Edward. (2003), Al – Ahram, 7-13 Ağustos. (17/2/2007)
<http://www.bgst.org/keab/sa070803.asp>

Sobecki, Sebastian. (2006), *Erich Auerbach*, Band XXVI, Spalten 55-71; (20/02/2007)
http://www.bautz.de/bbkl/a/auerbach_er.shtml

Şen, Faruk. (2004), *Ist die Europäische Union bereit für den Beitritt der Türkei.* (Vortrag), Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı, (10/02/2007)
http://jef.de/fileadmin/files_ebd/PDF-Dateien/Vortrag_Professor_Dr._F._Sen.pdf

Taşdemirci, Ersoy. (1992), *Belgelerle 1933 Üniversite Reformunda Yabancı Bilim Adamları.* Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Taşkesen, Abdullah. *Die deutschen emmigrierten Wissenschaftler in der Türkei und Atatürk in Deutscher Sicht*, (15/03/2007)
<http://www.ef.sakarya.edu.tr/dergi/efdergisayi5.pdf>

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. (1995), *Osmanlı Tarihi*, II. Cilt, 7. Baskı, TTK Basımevi, Ankara.

Widmann, Horst. (1981), *Atatürk Üniversite Reformu.* (çev. Aykut Kazancıgil, Serpil Bozkurt), İ.Ü.Yay, İstanbul.

Yeğinsu, Can V. (2006), *Exiles, the Turkish Republic, and Orhan Pamuk*, World Literature Today, (20/02/2007)
(<http://www.ou.edu/worldlit/onlinemagazine/2006November/Nov06-13b-yeginsu.pdf>)